DZIEJE NAJNOWSZE, ROCZNIK XXV — 1993, 4
PL ISSN 0419 — 8824

10 najważniejszych wydarzeń i 10 najważniejszych postaci XX wieku

Zbliża się do końca wiek XX. Ukazała się *Kronika XX wieku*, wkrótce w Stanach Zjednoczonych wydana zostanie książka Johna Luckacsa, historyka pochodzenia węgierskiego, *Koniec wieku XX i koniec ery nowożytnej* (wywiad C. Gatti z autorem na łamach ,,*Europeo*" z 29, 1. 1993, pt. *Wraca średniowiecze).* Nie on pierwszy próbuje wskazać cechy charakterystyczne tego stulecia: już na początku drugiej jego połowy był on określany — trafnie lub nietrafnie — jako wiek ideologii czy jej kresu, jako wiek wojen totalnych czy wiek totalitaryzmów. Luckacs wszakże, jako pierwszy z historyków, próbuje zbilansować ten fragment dziejów, skupiając uwagę na konsekwencjach wydarzeń ostatnich kilkunastu lat; za jedne z najważniejszych uznaje zanik imperiów, supermocarstw.

Redakcja jest przekonana, że ostatnie lata tego wieku nie zmienią już jego oblicza i że już dziś można spróbować ocenić rangę procesów dziejowych i wydarzeń, a także aktorów sceny dziejowej. Jako historycy chcemy objąć rankingiem wydarzenia czy procesy dziejowe już zakończone oraz osoby już nieżyjące. Chcemy uwzględnić wydarzenia najbardziej brzemienne w skutki tak dla XX wieku, jak i dla przyszłości. Nie muszą to więc być wydarzenia najgłośniejsze czy zasługujące na moralne uznanie, przecież mijający wiek stał raczej pod znakiem upadku morale. To samo dotyczy głównych aktorów sceny dziejowej. Wydarzenia mogą się też w różnych zestawach powtarzać.

Wyniki naszego wewnątrzredakcyjnego rozpoznania przedstawiamy naszym czytelnikom. Przyjęliśmy założenie, że należy wymienić 10 najważniejszych wydarzeń czy postaci, a kolejność nie oznacza ich ważności w poszczególnych grupach. Będziemy zobowiązani za wyrażenie akceptacji, tym bardziej za kontrpropozycje, na które liczymy. Redakcja ustosunkuje się do przesłanych opinii (Adres: Redakcja ,,Dziejów Najnowszych" — Ankieta, Instytut Historii PAN, Warszawa 00-272, Rynek Starego Miasta 29/31) oraz wydrukuje najciekawsze zestawy wydarzeń i nazwisk wraz z ewentualnym uzasadnieniem własnego wyboru.

Redaktor

10 najważniejszych wydarzeń i procesów historycznych XX wieku w skali światowej proponuje redaktor prof. Czesław Madajczyk:

1. Wielki kryzys gospodarczy (1929-1933).
2. Utopię komunistyczną i jej realizacje (stalinowska, kibuce, komuny).
3. Wojny totalne i wynalezienie broni nuklearnej, zdolnej zniszczyć w pojedyńczym rażeniu setki tysięcy ludzi, a w przypadku globalnego konfliktu nuklearnego nawet całą planetę, i to w kilkadziesiąt minut.
4. Wykorzystanie współczesnej technologii dla realizacji ludobójstwa.
5. Zniknięcie imperiów kolonialnych.

6. Eksperyment supermocarstwowy oraz towarzyszącą mu ,,zimną wojnę".
7. Awans cywilizacyjny Azji (w mniejszym stopniu Afryki).
8. Pojawienie się mass mediów i komputeryzacji.
9. Wdarcie się człowieka w kosmos i przeniknięcie w głębiny mórz i oceanów aż do ich dna.
10. Odkrycie kodu genetycznego, rewolucja biotechniczna.

Powyższy zestaw nie obejmuje np. eksplozji demograficznej, zagrożenia ekologicznego, gdyż są to procesy nie zakończone. Sprawą otwartą pozostaje, czy należałoby uwzględnić zjawiska o mniejszym zasięgu, ale brzemienne w skutki, np. ograniczenie diaspory w wyniku powstania państwa izraelskiego.

Do 10 miejscowości, z których losem związana była historia XX wieku, proponuje zaliczyć:
1. Sarajewo (zamach w 1914 r.)
2. Verdun (bitwa 1916 r.).
3. Wersal (konferencja pokojowa).
4. Gdańsk (1939, 1980).
5. Pearl Harbour (atak japoński).
6. Stalingrad (bitwa).
7. Hiroszimę (zrzucenie bomby atomowej).
8. Oświęcim-Ausschwitz (obóz koncentracyjny i zagłady, miejsce pamięci).
9. Dien-Bien-Fu (bitwa 1954 r.).
10. Jałtę (konferencja wielkich mocarstw sojuszniczych).

***

Propozycje 10 najważniejszych wydarzeń i procesów historycznych w Europie przedstawili też członkowie redakcji prof. Marian Leczyk i doc. Marek Kazimierz Kamiński.

Prof. Marian Leczyk zalicza do nich:
1. Koniec europocentryzmu oraz narodziny ery policentryzmu w polityce, gospodarce i ideologii w następstwie Wielkiej Wojny lat 1914-1918.
2. Upadek wielonarodowych monarchii i narodziny państw narodowych.
3. Kryzys demokracji parlamentarnej i powstanie systemów totalitarnych — komunizmu i faszyzmów.
4. Anschluss Austrii i konferencję monachijską — ostateczny demontaż systemu wersalskiego.
5. Holocaust.
6. II wojnę światową i dekompozycję Europy w następstwie tej wojny.
7. Odrodzenie polityczne w Europie Środkowej i Wschodniej w latach osiemdziesiątych.
8. Rekonwersję gospodarczą w krajach postkomunistycznych — powrót do gospodarki rynkowej.
9. Rozpad ZSRR.
10. Rozbicie i zjednoczenie Niemiec.

***

Doc. Marek Kazimierz Kamiński proponuje:
1. Konferencję w Wersalu (1919 r.).
2. Bitwę warszawską (1920 r.).
3. Pakt Ribbentrop-Mołotow (1939 r.) i wybuch II wojny światowej.
4. Uderzenie Niemiec na Związek Sowiecki (1941 r.).
5. Powstanie ,,sowieckiego imperium wewnętrznego i zewnętrznego" (1945-1948).
6. Plan Marshalla (1947r.) oraz proces integracji politycznej i ekonomicznej Europy Zachodniej (NATO-1949 r., EWG-1957).

7. Ruchy odśrodkowe w ,,sowieckim imperium zewnętrznym" (lata: 1953, 1956, 1968, 1970, 1976, 1980-1981).

8. ,,Okrągły stół" w Polsce i upadek ,,zewnętrznego imperium sowieckiego" (1989 r.).

9. Proces dezintegracji w wielonarodowych państwach Europy Środkowo-Wschodniej (Jugosławia 1992-1993 r. i Czechosłowacja 1992 r.).

10. Rozpad ,,sowieckiego imperium wewnętrznego" (1992 r.).

***

10 najważniejszych wydarzeń i procesów historycznych w Polsce wybrał członek redakcji prof. Krzysztof Dunin-Wąsowicz:

1. Ukształtowanie się orientacji politycznych na tle zmian w sytuacji międzynarodowej w latach 1914-1918
2. Odzyskanie niepodległości w 1918 r. i uformowanie się państwa polskiego i jego granic.
3. Zwycięstwo w wojnie 1920 r. i pokój ryski.
4. Przewrót majowy 1926 r., odejście od demokracji parlamentarnej.
5. Klęska wrześniowa 1939 r. Załamanie się władzy państwowej.
6. Fenomen państwa podziemnego.
7. Ukształtowanie się nowego ustroju i reformy społeczne (1944-1945)
8. Koniec stalinizmu (październik 1956 r.).
9. Powstanie ,,*Solidarności*" i stan wojenny (1980-1981)
10. Zmiana systemu polityczno-gospodarczego (1989-1990)

***

Wiek XX znamionuje feminizacja. 10 wybitnych kobiet tego stulecia przedstawia członek redakcji prof. Stanisława Lewandowska (alfabetycznie):

1. Maria Curie-Skłodowska.
2. Maria Dąbrowska.
3. Marlena Dietrich.
4. Indira Ghandi.
5. Aleksandra M. Kołłontaj.
6. Selma Lagerlöf.
7. Róża Luksemburg.
8. Golda Meir.
9. Emmeline Panhurst.
10. Ewa Duarte Peron.

***

Sekretarz redakcji dr Tadeusz Wolsza, przedstawiciel młodej generacji historyków, proponuje 10 postaci, które najbardziej zaciążyły na losach świata wieku XX (alfabetycznie):

1. Winston Churchill.
2. Charles de Gaulle.
3. Albert Einstein.
4. Mahatma Ghandi.
5. Adolf Hitler.
6. Władymyr Ilicz Lenin.
7. Mao-Tse-tung.
8. Józef Piłsudski,
9. Franklin Delano Roosevelt.
10. Józef Stalin.